

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาผลงานเพลงเดี่ยวจะเข้ของคุณครูละเมียด จิตตเสวี (นางสนธิทบรรเลงการ) ทำให้ทราบลักษณะของการบรรเลงเพลงเดี่ยวขั้นสูง การแสดงออกในงานศิลปะที่มีคุณภาพ คุณสมบัติของศิลปินที่ดี ลักษณะการถ่ายทอดความรู้และตัวอย่างที่ดีของความเป็นครู

ในการดำรงชีวิตเป็นศิลปิน คุณครูละเมียดเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จขั้นสูงสุด เนื่องจากความสมบูรณ์ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก เป็นส่วนส่งเสริมชีวิตการเป็นศิลปินของคุณครู การบรรเลงเครื่องสายปี่ชวาของคุณครูละเมียดและศิลปินร่วมสมัยในยุค นั้นถือได้ว่าเป็นยุคที่มีความเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด และได้ก่อให้เกิดทายาททางวัฒนธรรมดนตรีไทยคนสำคัญหลายท่านที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน

ปัจจัยภายใน คุณครูละเมียดเป็นผู้ที่มีความมานะพยายามเป็นเลิศ เป็นผู้ที่มีความขยันหมั่นเพียรในการฝึกซ้อมและฝึกหัดดนตรี เป็นผู้ที่มีความอดทน เห็นได้จากความอดทนในการควบคุมอารมณ์ที่จะถ่ายทอดความรู้ให้กับศิษย์ที่มีความแตกต่างกันในเรื่องมันสมองและปัญญา เป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีในการดำเนินชีวิต เห็นได้จากการร่วมงานกับศิลปินอื่น ๆ จนเป็นที่รักใคร่และกล่าวขวัญเป็นเสียงเดียวกัน

ปัจจัยภายนอก เป็นเรื่องของการศึกษา คุณครูละเมียดมีความสมบูรณ์ด้านการศึกษาอย่างครบถ้วน โรงเรียนอันดับแรกคือบ้าน จะพบว่าบิดาของคุณครูละเมียดนั้น เป็นผู้ที่มีความรู้และความสามารถถือได้ว่าเป็นนักทดลองค้นคว้าคนหนึ่ง ทำการทดลองเรื่องการดัดนม จะเข้ และยังเป็นครูสอนดนตรีไทยอีกด้วย โรงเรียนอันดับที่สองคือ โรงเรียนที่ให้ ความรู้ คุณครูละเมียดทำการศึกษาจะเข้กับหลวงว่องจะเข้รับ (โต กมลวาทีน) หลวงว่อง จะเข้รับเป็นครูจะเข้ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในกรมมหรสพ ประกอบกับการที่คุณครูละเมียด เป็นผู้ที่มีปัจจัยภายในสมบูรณ์ทำให้การศึกษาประสบความสำเร็จสูงสุด กลายเป็นศิลปินที่มีชื่อเสียง ในการคิดจะเข้เป็นเลิศคนหนึ่งของชาติ โรงเรียนอันดับสุดท้ายคือโรงเรียนโลก และประสบการณ์ จะพบว่า คุณครูละเมียดนั้น เมื่อทำการศึกษาจะเข้กับหลวงว่องจะเข้รับ แล้วมาช่วยบิดาสอนดนตรีไทยอยู่ที่บ้าน ต่อมาเข้ารับราชการในกองการสังคีต กรมศิลปากร โลกแห่งประสบการณ์ของคุณครูนั้นแวดวามไปด้วยศิลปินที่มีฝีมือและมีชื่อเสียง

ทั้งสิ้น ยกตัวอย่าง คุณครูละเมียดมีความสามารถสีซออยู่ได้ตั้งเดี่ยวกราวใน เนื่องจากมีความใกล้ชิดกับคุณครูหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น ดุรยชีวิน) ศิลปินที่ทำการฝึกซ้อมและทำงานร่วมกันอยู่เสมอคือ คุณครูเทียบ กงลายทอง คุณครูพริ้ง กาญจนผลิน คุณครูพริ้ง ดนตรีรส คุณครูมิ ทรัพย์เย็น คุณครูสอน วงษ์อ่อง คุณครูทองดี สุจริตกุล คุณครูอุสา คันธมาลัย คุณครูมนตรี ตราโมท คุณครูเหนียว คุริยพันธุ์ และคุณครูประเวช กุมุท เป็นต้น

จากการศึกษาผลงานการเดี่ยวจะเข้ของคุณครูละเมียด ทำให้ทราบเอกลักษณ์ทางสังคีตและการใช้กลวิธีพิเศษในการบรรเลงจะเข้ เมื่อทำการศึกษาค้นพบเอกลักษณ์ที่สำคัญ 4 ประการคือ

1. ลักษณะเพลงเดี่ยวจะเข้ของคุณครูละเมียด จะมีลักษณะการคิด “ทิงนอย” เป็นสำคัญ โดยมีหลักดังต่อไปนี้

1.1 คุณครูละเมียด ได้นำคุณลักษณะของจะเข้อย่างหนึ่งคือความก้องกังวานของสายลวดจะเข้ มาเป็นจุดในการดำเนินทำนองเพื่อควบคุมวงดนตรีให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

1.2 ตำแหน่งที่นำลักษณะการคิดทิงนอยไปปฏิบัติแล้วเกิดผลสูงสุดคือส่วนต้นของประโยคหรือส่วนต้นจังหวะหน้าทับ และส่วนท้ายของประโยคหรือส่วนท้ายจังหวะหน้าทับ

1.3 มีการเน้นขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง ในระหว่างการคิดทิงนอย คือการดีดรูดเสียงไปหาลูกตกของเพลง

1.4 การแสดงความชัดเจนของทำนองเพลง สามารถกระทำได้โดยการวางตำแหน่งของการคิด “ทิงนอย” ลงไปในทำนองเพลงโดยจัดสัดส่วนให้พอเหมาะ จนเกิดความชัดเจนและความไพเราะ

1.5 คุณลักษณะที่ทำให้คุณครูละเมียด เป็นผู้มีความสมบัติในการบรรเลง “อู่มวง” อีกประการหนึ่งคือ การเป็นผู้ปฏิบัติเครื่องดนตรีได้ชัดเจน ไม่บอดเสียง

2. ในการบรรเลงทุกครั้ง เสียงจะเข้ของคุณครูละเมียด จะมีความกระฉ่าง ชัดเจนทุกเสียงและทุก ๆ กลวิธีพิเศษ พบว่ามาจากปัจจัย 4 ประการ

2.1 เกิดจากลักษณะทางกายภาพของคุณครูละเมียด จิตตเสวี

2.2 การจัดเรียงกลวิธีพิเศษอย่างเป็นระบบ

- 2.2.1 มีการสะบัดเสียงเดี่ยวที่หัววรรคและต้นประโยคเสมอ
- 2.2.2 มีการสะบัดที่ห้องคี่ของโน้ต ซึ่งเป็นหัวข้อต่อของวรรค
- 2.2.3 มีการจัดเรียงกลวิธีพิเศษชนิดเดียวกันไว้ชิดกันเสมอ

3. การปรากฏความเข้มข้นของกลวิธีพิเศษในเพลงเดี่ยว จะพบในทำนองเพลงที่เป็นประโยคคู่ของ เพลงเสมอ และจะใช้กลวิธีพิเศษ “สะบัด” ที่หัววรรคหรือโน้ตที่เป็นห้องคี่เสมอ พบ ชัดเจนในเพลงลาวแพน ทำให้การบรรเลงมีสัดส่วนพอเหมาะเกิดความชัดเจนไม่เลอะเทอะ จนหมดความไพเราะ

4. ลักษณะการดำเนินทำนองจะยึดโครงของทำนองหลักควบคู่ไปด้วยกัน อย่างสม่ำเสมอ ทำให้เกิดความชัดเจนเป็นลักษณะเฉพาะในการดำเนินทำนองหรือกลอนเพลงของคุณครูละเมียด ซึ่งแตกต่างไปจากศิลปินทั่วไป

นอกจากเอกลักษณ์ทางสังคีตที่ทำให้ผลงานการเดี่ยวจะเข้าของคุณครูละเมียดมีความเป็นเลิศแล้ว คุณครูละเมียดยังสร้างสรรค์ผลงานการเดี่ยวจะเข้าเพลงลาวแพนเพื่อใช้กับการฟ้อน เป็นผลงานอมตะชิ้นหนึ่งที่ได้รับคามนิยมนักโดยทั่วไปจนปัจจุบัน ท่านมีความสามารถในอันที่จะทำทางเดี่ยวให้เข้ากับการฟ้อนได้อย่างพอเหมาะพอเจาะ ลักษณะของความสัมพันธ์สามารถสรุปได้ 9 ประการคือ

1. เมื่อผู้รำเริ่มต้นเดินออกจากฉาก (ช่วงที่ 1 บทที่ 4) ทางจะเข้าจะตีดกระทบเป็นคู่ประสาน ในทุก ๆ ห้องคู่ ผู้รำก้าวเท้าเดินออก เป็นจังหวะหนักเพื่อการก้าวเดิน ก่อให้เกิดดุลภาค¹ ระหว่างดนตรีกับท่ารำ
2. ระหว่างที่ผู้รำรอจังหวะเพื่อทำท่าคอนจบประโยค ลักษณะทำนองเพลงจะบรรเลงทางกรอ และเก็บในช่วงท้ายพร้อมกับท่ารำในส่วนท้ายของประโยค (จากช่วงที่ 2 ประโยคที่ 2 บทที่ 4)
3. ทำนองดนตรีเก็บถี่ ลักษณะของท่ารำก็จะกระชั้นและรำในท่าที่เร็วและซับซ้อนมากขึ้น
4. ทำนองดนตรีมีลักษณะฉายเป็นทางกรอห่าง ๆ (ช่วงที่ 4 บทที่ 4) ลักษณะของท่ารำจะแยกแขนออก ทำการตีไหล่ ยืนอยู่กับที่

---

¹ ดุลภาค (SYMMETRY) หมายถึงส่วนซึ่งเสมอกันพอดี ระหว่างสิ่ง 2 สิ่ง ในการสร้างสรรค์งานทางศิลปะ หากงานใดเกิดดุลภาค ย่อมทำให้เกิดความรู้สึกที่สบาย (CONSONANT)

5. ทำนองดนตรีมีการคิดคู่ประสานในห้องคู่ทุก ๆ 2 ห้อง เป็นการให้จังหวะหนักและชัดเจน (ช่วงที่ 5 ประโยคที่ 20 - 22 บทที่ 4) ลักษณะของทำร่าจะเป็นการเดินกระแทกสั้นเท้าพร้อม ๆ กับเสียงคู่ประสานแสดงการก้าวเดินอย่างมั่นคง เมื่อดนตรีบรรเลงทำนองเดิมแต่ทำการเปลี่ยนเสียง (ช่วงที่ 5 ประโยคที่ 23 - 24 บทที่ 4) ลักษณะของทำร่าก็เดินกระแทกสั้นเท้าเหมือนเดิม แต่เปลี่ยนทิศทางในการก้าวเดิน

6. ทำนองดนตรีแสดงภาวะคลี่คลาย (ช่วงที่ 6 ประโยคที่ 40 - 44 บทที่ 4) เป็นส่วนก่อนออกทำนองซ้ำ ลักษณะของทำร่าจะเป็นทำบัวชูฝักจีบหลัง ซึ่งเป็นลักษณะแยกแขนออกจากกันเป็นแนวกว้าง และทำการสะอึกตัวไปตามจังหวะเพลง ก่อนที่จะเข้าสู่ช่วงของทำนองซ้ำ ซึ่งมีลักษณะเร็วและกระชับ

7. ทำนองซ้ำ กับทำร่าที่มีลักษณะเร็วและกระชับ ผู้รำเดินชวยเท้าดี ๆ แสดงลีลาที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างดนตรีกับทำร่าโดยเฉพาะเรื่องของจังหวะที่มีการเน้นเพื่อความสนุกสนาน

8. เมื่อดนตรีทำการถอนอัตราลงจากชั้นเดียวกลับมาเป็นสองชั้น ลักษณะทำร่าก็ถอนลงเช่นเดียวกัน (ช่วงที่ 8 บทที่ 4)

9. ลักษณะของดนตรีในช่วงท้ายจะแสดงความสำเร็จสมบูรณ์ ลักษณะของทำร่าก็มีท่าที่แสดงการจบสมบูรณ์เช่นเดียวกัน (ภาพสุดท้ายที่แสดงการจบในช่วงที่ 9 บทที่ 4)

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาผลงานเพลงเดี่ยวจะเข้ของคุณครูละเมียด จิตเสวี ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นพบองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยทำให้คุณครูละเมียด ประสบความสำเร็จในการดำรงชีวิตศิลปิน แต่ในปัจจุบันสังคมดนตรีไทยมีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต การที่เยาวชนจะนำลักษณะที่ดึงมาของคุณครูละเมียดประการต่าง ๆ ไปปฏิบัติเพื่อให้ประสบความสำเร็จจึงต้องทำการพิจารณาและหยิบยกบางเรื่องซึ่งเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน ทว่าปัจจัยบางประการก็ไม่สามารถจะกระทำได้ เช่นเรื่องของผู้ร่วมงานที่มีความรู้เป็นเลิศแวดล้อมตัวคุณครูละเมียด ในปัจจุบันไม่อาจหาสภาวะการณ์เช่นนั้นได้ จึงเป็นสิ่งที่ครูบาอาจารย์ทางดนตรีไทยในปัจจุบัน มีความจำเป็นจะต้องสร้างสภาวะการณ์เช่นนั้นเพื่อเยาวชนจะทำการสืบทอดสิ่งที่มีคุณค่าต่อไป

เรื่องของระบบการศึกษาดนตรีไทยนั้นเป็นเรื่องระหว่างครูกับศิษย์ที่จะกระทำการถ่ายทอดโดยตัวต่อตัว ย่อมไม่อาจสำเร็จลงได้ด้วยดีหากผู้ที่ทำการศึกษา ใช้เพียงสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ ในปัจจุบันดำเนินการแสวงหาความรู้ เพราะวิชาการทางดนตรีไทยนั้นมี

ความลึกซึ้งและซับซ้อนเกินกว่าที่จะถ่ายทอดลงบนสื่อต่าง ๆ เพื่อทำการสืบทอด สื่อทั้งหลายนั้นเป็นเพียงอุปกรณ์ส่วนหนึ่งของการศึกษาคณตรีไทยเท่านั้น

ในการทำการศึกษาคณตรีไทยครั้งนี้ เป็นการศึกษาคณาจารย์ที่เสียชีวิตไปแล้ว ทำให้การสืบค้นมีความลำบากและซับซ้อนเป็นอันมาก หากมีผู้ใดสนใจและจะกระทำการวิจัยในหัวข้อที่มีความใกล้เคียงกัน ใคร่ขอเสนอแนะให้รีบกระทำในขณะที่คุณครูท่านนั้นยังมีชีวิตอยู่ การศึกษาวิชาการคณตรีไทย ครูผู้ทำการถ่ายทอดเป็นผู้ที่มีความสำคัญมากที่สุด หากทำการศึกษาข้ามถิ่นไปจะทำให้สูญเสียบรรยากาศ ซึ่งจะเป็นสิ่งที่มีคุณค่ายิ่งในการศึกษาของเยาวชนรุ่นหลัง ๆ ต่อไป

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย